

Socialistiska Psykologers yttrande över utkastet till lagrådsremiss Begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige

Socialistiska psykologer samlar ett hundratal verksamma psykologer, varav många arbetar med flyktingar. Vi har en god samlad kännedom om de psykologiska konsekvenserna av krig och flykt samt de psykologiska behov som krävs för en god rehabilitering och integrering.

Därmed önskar vi yttra oss kring rubricerade skrivelse och med anledning av detta framföra följande.

Sammanfattning

Vi är många i psykologkåren som reagerar kraftigt på regeringens förslag om tillfälliga uppehållstillstånd för barnfamiljer och ensamkommande flyktingbarn, samt nekande till familjeåterförening. Vi reagerar också på den totala frånvaron av vetenskaplig kompetens i förslaget vad gäller inskränkning av barns asylrätt och de mycket allvarliga psykologiska konsekvenserna som förslaget bär med sig.

Som psykologer vet vi att första steget i en traumabehandling är att skapa stabilitet och trygga ramar. Tillfälliga uppehållstillstånd och nekande till familjeåterförening är förslag som går stick i stäv med att kunna bedriva god vård och tillgodose barns grundläggande behov. Förslagen är inte förankrade i vare sig psykologisk, medicinsk eller juridisk forskning.

Dessa förslag kommer att öka behovet för psykiatrisk behandling och psykosocialt stöd bland asylsökande barn, ungdomar och vuxna. Det kommer också att bidra till en allmän ökning av den psykiska ohälsan bland asylsökande och de med tillfälliga uppehållstillstånd. Regeringens förslag kommer att kräva omfattande resurser och generera stort psykiskt lidande både på kort och lång sikt. Vi kan inte nog betona hur förödande konsekvenser dessa beslut kan komma att få för asylsökandes psykiska hälsa. Vi vill därför uppmana regeringen att ta del av den vetenskap och beprövade erfarenhet som vi redogör för nedan.

Nedan följer en sammanfattning av Socialistiska psykologers bedömning av lagförslaget:

Socialistiska Psykologer avstyrker förslaget i sin helhet och väljer att fokusera på några specifika delar i förslagen.

Övergripande synpunkter

Vi anser att förslaget i sin helhet saknar förankring i rådande forskning och praktisk erfarenhet. Den inskränker rätten till trygghet och stabilitet samt rätten till rehabilitering och familjetillhörighet. Således går förslaget emot både Konventionen om de mänskliga rättigheterna och Barnkonventionen. Som psykologer har vi stor kunskap om vilka förutsättningar som behövs för att människor ska kunna lära sig ett nytt språk, integreras i ett nytt samhälle och vad som krävs för att återhämta sig från svåra trauman och påföljande allvarlig psykisk ohälsa. Regeringens förslag går emot all rådande evidens inom detta fält. Vi ser allvarligt på detta förslag och, om dessa lagförändringar fastställs, vilka allvarliga och tragiska konsekvenser det kommer att leda till för de allra mest drabbade.

5. Uppehållstillstånd för skyddsbehövande

Övergripande innebär förslaget att Sverige frångår principen om att de människor som är utsatta för förföljelse och har tvingats på flykt skall skyddas och erbjudas stabil och långsiktig trygghet i Sverige. Det är endast en anställningsbarhet och arbetsförmåga som kommer att leda till permanenta uppehållstillstånd, något vi anser kränker individers rätt till att söka tillflykt och skydd. Särskilt utsatta blir ensamkommande barn, äldre och kvinnor. Vidare tar regeringen med detta förslag helt bort möjligheten för övrigt skyddsbehövande att få skydd i Sverige. Vi anser detta vara ett mycket inhumant förslag och avstryker det.

Ytterligare konsekvenser kan vara, att vetskapen om att sannolikheten för att erhålla uppehållstillstånd är begränsad, och möjligheten att återvända till ursprungslandet ses som/är omöjlig, att familjer, vuxna och ensamkommande barn, av desperation tvingas att leva gömda i Sverige utan uppehållstillstånd. Idag ser vi barn som lever på gatan, i händerna på krafter som drar nytta av deras utsatthet och där människor tvingas leva utan rätt till/vetskap om rättigheter och i stor rädsla för kontakt med offentlig sektor – men med vetskapen om att livet trots det är bättre än i ursprungslandet. Detta gäller familjer både med och utan barn.

5.2 Uppehållstillstånd för övriga skyddsbehövande

Förslaget innebär att skyddsbehövande enligt denna grund helt ska undantas rätt till uppehållstillstånd. Det saknas en konsekvensanalys för de personer som kommer att nekas skydd och uppehållstillstånd till följd av den föreslagna lagändringen. Vi vet att människor behöver söka skydd och trygghet även vid svåra motsättningar och när det föreligger humanitära skäl, inte endast vid militär konflikt. Vi avstryker därmed detta förslag.

5.3 Tidsbegränsade uppehållstillstånd

Förslaget innebär att tidsbegränsade uppehållstillstånd ska beviljas personer som bedöms vara flykting eller alternativt skyddsbehövande. Förslaget om temporära uppehållstillstånd motsägs av vetenskap och beprövad erfarenhet. Förslaget leder till ökad stress bland flyktingar som redan tidigare lider av detta. Osäkerheten som man vill föra in i systemet genom att tidsbegränsa uppehållstillstånden är en stor riskfaktor för att en person med den bakgrund som många flyktingar har skall utveckla en allvarlig psykisk ohälsa som blir just ett hinder för integration och självständighet.

Sannolikheten för att asylsökande har exponerats för olika typer av händelser som i psykiatrin betecknas som *trauma* är stor. Ofta är dessa händelser extrema och utdragna tidsmässigt. Det handlar om krig, övergrepp och om tortyr. Detta gör att individer riskerar att utveckla svårigheter och lidande som går under samlingsnamnet Posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). PTSD innebär att man utifrån händelser av extrem natur återupplever det man varit med om, att man undviker saker som påminner om händelserna, att man går omkring och är spänd och rädd hela tiden och att man på olika sätt upplever negativa känslor och tankar (1).

Men det är inte bara karaktären av upplevelsen som avgör om en person i efterförloppet drabbas av psykiska besvär. Vi som arbetar inom området vet i dag ganska väl vad som ökar respektive minskar risken för PTSD och möjligheten till rehabilitering, det är ett område som man får betrakta som väl beforskat (2,3,4). Dessa faktorer finns på både individnivå och på samhällsnivå. Risken ökar om man saknar socialt stöd, om man lever i fattigdom och stor osäkerhet. Exempelvis finns en direkt korrelation mellan psykisk ohälsa och längden på asylprocessen samt tillfälliga uppehållstillstånd (1,5). Aktuell psykologisk forskning visar att upplevelsen av svek från de människor eller institutioner som vi hoppas på hjälp och stöd från

förstärker psykiska ohälsan och försvårar återhämtningen betydligt. En osäker social situation utan möjlighet att påverka sin framtid, som de tidsbegränsade uppehållstillstånden medför, är en oerhört stark stressor som kan innebära en sekundär traumatisering. Forskning pekar nämligen på att förhållandena i mottagarlandet efter flykten kan ha större betydelse för flyktingars hälsa, fysisk och psykisk, än förhållandena före flykten (6).

Med tanke på att ett tillfälligt uppehållstillstånd också i praktiken innebär en förlängd asylprocess så kan vi med största sannolikhet säga att den psykiska ohälsan kommer att öka inom gruppen om förslaget blir verklighet. Risken att de skall bli patienter inom psykiatrisk vård blir betydligt större samt att den långsiktiga integrationen avsevärt försämras och omöjliggörs.

Vi avstryker därmed detta förslag.

1. Hjern, A. (1995). *Diagnostik och behandling av traumatiserade flyktingar*. Lund : Studentlitteratur.
2. Bogic, M., Ajdukovic, D., Bremner, S., Franciskovic, T., Galeazzi, G. M., Kucukalic, A., & ... Priebe, S. (2012). Factors associated with mental disorders in long-settled war refugees: Refugees from the former Yugoslavia in Germany, Italy and the UK. *The British Journal Of Psychiatry*, 200(3), 216-223.
3. Johnston, V., Allotey, P., Mulholland, K., & Markovic, M. (2009). Measuring the health impact of human rights violations related to Australian asylum policies and practices: a mixed methods study. *BMC International Health & Human Rights*, 91-12. doi:10.1186/1472-698X-9-1
4. Momartin, S., Steel, Z., Coello, M., Aroche, J., Silove, D.M., & Brooks, R. (2006) A comparison of the mental health of refugees with temporary versus permanent protection visas. *Medical Journal of Australia*, 185(7), 357-361.
5. Wimelius E, M. A., Isaksson, J. A., Eriksson, M. A., Hanberger, A. A., Ghazinour, M. A., Umeå universitet, S. O., & ... Umeå universitet, S. O. (2012). *Ensamkommande flyktingbarn och ungdomar: förutsättningar för mottagandet och kunskapsläget*. UCER - Arbetsrapporter.
6. Bak, M., & Brömssen, K. v. (2013). *Barndom & migration*. Umeå : Boréa.

7. Familjeåterförening

Familjeåterförening är en rättighet (1). Att få veta att ens familj är i säkerhet och att få återförenas med dem är en viktig grund för psykisk hälsa, rehabilitering och integrering. Familjeåterföreningen är idag en av de få säkra vägar till Europa. Det är framförallt kvinnor och barn som kommer att drabbas av lagförslaget. Förslaget innebär att personer med uppehållstillstånd som alternativt skyddsbehövande inte ska ha rätt att återförenas med sin familj.

1. Artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (Europakonventionen), Artikel 10: FN:s Barnkonvention, Artikel 7 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

7.2 Upphållstillstånd på grund av anknytning till en flykting eller alternativt skyddsbehövande med tidsbegränsat uppehållstillstånd

Dessa förslag visar på bristande kunskap om de konsekvenser detta får för familjer på flykt och är mycket anmärkningsvärt ur ett barnperspektiv. Förslaget riskerar på flertal sätt bryta

mot barnkonventionen. Barn har stora behov av stabilitet och förutsägbarhet för en trygg anknytning och god utveckling. Forskning visar hur en trygg anknytning kan fungera som skydd mot psykisk ohälsa. Att separera familjer under långa perioder riskerar förvärra de trauma personer på flykt upplevt och att påverka barnens hälsa och utveckling negativt och visar på vikten av att underlätta snabb familjeåterförening (1, 2).

Likväl är stabilitet och förutsägbarhet viktiga aspekter för personer som utsatts för trauma för att kunna tillgodogöra sig behandling. Förslag om att minska möjligheten för flyktingar att återförenas med sina familjer blir således ytterligare en påfrestning som riskerar den vuxne såväl som barnens hälsa. Föräldrarna utgör en avgörande del i att stödja sina barn i rehabilitering och i sin utveckling. Stöd till föräldrar och hjälp i att behandla egna trauman är därför av stor vikt, både för den egna och barnens hälsa. Vi menar att en trygg och förutsägbar miljö är en förutsättning för att en etablering i samhället ska kunna ske. Hotet om splittring är något som ofta ständigt finns närvarande hos barn på flykt och som med detta förslag riskerar att förvärras. Förslagen från regeringen riskerar därmed även att påverka den vuxnes föräldraförmåga och att skapa ett större vårdbehov i längden. En viktig uppgift blir att ge föräldrarna både acceptabla levnadsvillkor och stöd i att fungera som trygga föräldrar för sina barn. Lika viktigt är att avlasta barnen den alltför tunga ansvarsbörda som vilar på många av dem (3).

Den stora påfrestning flykten redan inneburit för och hotet om att inte få återföras med sin familj minskar möjligheten att tillgodogöra sig vård, behandling och att integreras i samhället. Förslaget saknar vidare en feministisk och genusanalys. Förslaget kan även innebära att personer över 18 inte beviljas uppehållstillstånd även om övriga familjen får det. Således avstryker vi detta förslag.

1. Broberg, A., Granqvist, P., Ivarsson, T., & RIsholm Mothander, P.(2006). *Anknytningsteori, betydelsen av nära känslomässiga relationer*. Natur och kultur.
2. Gerhardt, S. (2006). *Why love matters: How affection shapes a baby's brain*. Routledge.
3. Gustafsson, H., & Lindberg, T. *Att möta barn på flykt. Enkel handbok för alla*. UNIC

7.3 Utvidgat försörjningskrav

Socialistiska Psykologer anser att regeringens förslag inte tagit hänsyn till vilka konsekvenser detta får för möjligt återförenande av familjer. Det får vidare stora konsekvenser för möjligheten till att tillgodogöra sig behandling och i det långa loppet integreras i samhället. Kravet på försörjning kan vidare inverka på möjligheten till integration och att tillgodogöra sig behandling och rehabilitering av trauma som uppkommit innan och/eller under flykten. Anställning kommer därmed vara mer betydelsefullt än hur pass stort skyddsbehovet är. Det har inte heller tagits hänsyn till kring hur detta kommer slå mot redan utsatta individer. Inga undantag för barn, sjuka eller äldre kommer göras. Vi avstryker därmed detta förslag.

11. Kostnader och andra konsekvenser

Socialistiska Psykologer är mycket kritiska till att det saknas en konsekvensanalys som ser till flyktingsituationen i sin helhet. Idag är mer än 60 miljoner människor på flykt, mer än vad någonsin statistikförts enligt UNHCR. Många av de människor som flytt till Sverige de senaste åren har partners, barn, familj och släkt kvar i oroshärdar eller i stora flyktingläger som redan idag beskrivs som humanitära katastrofer.

Regeringens förslag saknar en konsekvensanalys för hur detta förslag kommer påverka integreringen och etableringen hos alla de som kommer att leva med daglig oro över familj och osäkerhet inför framtiden. Detta innebär hög risk för att asylsökandes psykiska ohälsa blir kronisk vilket påverkar inläringen av det svenska språket, barnens utveckling mot ett vuxenliv och således delaktigheten i samhället. Detta bär med sig långsiktiga konsekvenser för ett samhälle, en analys som helt saknas i regeringens förslag. Konsekvensanalysen som gjorts är mycket vag och otillräcklig. Det saknas konsekvensanalys gällande människor som nekas uppehållstillstånd till följd av dessa förändringar. Därtill saknas analys för de humanitära konsekvenserna som detta förslag innebär. Som redan nämnts så är många av de som flyr, särskilt barn, traumatiserade och i stort behov av trygghet och rehabilitering. Frånvaron av reflektioner kring hur redan utsatta grupper kommer att påverkas genomsyrar förslaget. Analysen nämner flertal möjliga utgångar, men framstår som otillräckligt genomarbetad och tar inte hänsyn till rådande kunskap. Det är belagt, både genom forskning och praktiskt arbete, att otrygghet, osäker framtid och separation från familjemedlemmar påverkar psykisk mående, integration och rehabilitering hos asylsökande. En konsekvens av detta är att samhällets instanser som erbjuder vård och social omsorg kommer att få ökad arbetsbelastning, något som inte analyseras vidare i förslaget.

Regeringen antar att tillfälliga uppehållstillstånd kommer att öka incitamenten för arbete. Här saknar vi helt förankring i rådande arbetsmarknadsforskning och ser också att förslaget inte analyserar vilka konsekvenser detta har för exempelvis högutbildade individer som istället kommer anse sig tvungna att ta första bästa arbete för att erhålla uppehållstillstånd och inte påbörja eller fullfölja etableringsinsatser och språkstudier, något som går direkt emot regeringens linje. Konsekvensanalysen saknar också genomgående ett genusperspektiv och redogör inte för vad det skulle innebära att kvinnor i betydligt högre utsträckning inte kommer beviljas uppehållstillstånd eftersom de redan idag saknar samma möjligheter att få arbete. Hela förslaget går tvärtemot regeringens påstådda intention att vara feministisk och med ambitionen att göra Barnkonventionen till svensk lag.

Sammanfattningsvis anser vi att förslaget kommer innebära avsevärda negativa konsekvenser för redan drabbade individer som söker tillflykt och säkerhet. De psykologiska, humanitära och långsiktiga konsekvenserna anser vi vara betydande, något som återigen saknas i förslagets konsekvensanalys.

Socialistiska psykologer genom,

Sabina Gusic, leg psykolog (Teamet för krigs- och tortyrskadade, Malmö) och doktorand, Lunds Universitet.

Andrea Malesevic, leg psykolog (Teamet för krigs- och tortyrskadade, Malmö)

Hedda Skyllbäck, leg psykolog (Mödra- och Barnhälsovården Helsingborg)

Malin Martelius, leg psykolog

Karin Boson, leg psykolog och doktorand (Göteborgs Universitet)

2016-03-09

Karin Boson